

Marija PEROVIĆ*

DA LI JE KINEMATOGRAFIJA POTREBNA CRNOJ GORI?¹

Da li je kinematografija potrebna Crnoj Gori? Gdje je tu granica između mita i realnosti? Da li su Lovćen i Zeta film funkcionisali po pravilu u kojem su sve republike u SFRJ ravnopravne i svaka mora da ima svoju producencku i distributersku kuću? Da li je kinematografija u Crnoj Gori nekada živjela zato što se o njoj odlučivalo van Crne Gore?

Ako se izuzme lično, i konkursi Ministarstva kulture Crne Gore za filmsko stvaralaštvo, kinematografija danas u Crnoj Gori ne bi postojala. Četiri filma koja pokreću priču o novom crnogorskom filmu su rezultat početno dobijenih simboličnih sredstava na konkursima Ministarstva kulture, a iznad svega, lične volje, snalažljivosti, različitih talenata, truda i potrebe, grupice entuzijasta, što uvezenih, što domicilnih.

A, film je, bez obzira na entuzijazam, i strast, kolektivna umjetnost. Za film je neophodan sistem. I lanac. Tzv, kinematografski. Produkcije, koju čine ravnopravno i autori i filmski radnici. I sistem majstorskih radionica... I makar jedan studio filmski, u kojima ne zavisite od dobre volje realnog okruženja. Zatim, i studio za postprodukciju, koji opet zapošljava nove ljude. A sada u lancu, dođosmo do plasmata. Onog bioskopskog jer ti filmovi koji se proizvode treba da se i pogledaju. Pa danas, i marketinškog. Jer, džaba proizvod ako se ne reklamira. I eto prostora za silne marketinške agencije, sponzore, brendove. Pa festivali, umreženi sa turističkom ponudom, proširenjem sezona, poruka. I priča o kinematografiji počinje da liči na socijalni plan o zapošljavanju ljudi. A svaki „socijalni” plan mora da posjeduje sistem. I svijest. Bilo holivudski, bilo sovjetski. I baš kao što su se SAD definisale kroz Holivud, tako se i SSSR definisao kroz filmove. Tako je i SFRJ slala poruke svijetu, bilo

---

* Marija Perović, reditelj

¹ Ideja za tekst je nastala kao rezultat saradnje sa NVO *Prostory* i pokretnjem bloga *Artevirtus* koji se bavi aktuelnim pitanjima crnogorske kulture.

u sadejstvu sa osam producencko-distributerskih kuca, jer i pokrajine su imale svoju produkciju. Bilo u disidentskom „sukobu” sa zvaničnim producencko-distributerskim kućama, u kojem su autori filmova pronosili slavu SFRJ širom svijeta. Biti filmski disident u SFRJ, najčešće je značilo sljedeće. Zabrane vas u Srbiji, a vi završite film u Sloveniji (Žika Pavlović – *Rdečje klasje*).

Ambicuzno, jeste. Da li nam treba? Treba. Holivud je napravljen na prljavom kapitalu jevrejskih trgovaca rukavicama, koji su, kada je tržište bilo zatrpano istom ponudom, u Holivudu napravili novu priču. I oplodili kapital. Ovo takođe zvuči poznato. Svi vidimo i znamo dokle su dogurali. Do najvećeg globalnog uticaja. Prljavi kapital u Crnoj Gori postoji. On se oplođava kroz infrastrukturnu gradnju i berzu, ali tako se ne postiže uticaj van sopstevne sredine. A Crnogorci vole da su uticajni. Uticaj se u savremenom svijetu najprije postiže porukom. A medij je poruka. Još od prvih pokretnih slika.

U ranim danima kinematografije prošlog vijeka, koliko je slika i poruka iz tada jedne mlade države, po imenu Sovjetski Savez, poslato u svijet. Stvaranje novog jezika (filmskog) poslužilo je stvaranju novog brenda, SSSR-a. Film je pomogao državi i u ideološkom, semantičkom i geografskom kontekstu. A država je pomagala filmskim rediteljima (Ejzenštajn, Dovženko, Pudovkin, Vertov...). Film je bio dovoljno „benevolentan” da probija granice. A autori koji su stvarali filmove, kao u cirkularnoj dramaturgiji, prelazili bi iz milosti u nemilost. Svakako se desila obostrana korist. I državi i autorima.

Sa druge strane zemaljske kugle od Sovjetskog Saveza, i geografske i ideološke, jedna druga moćna država takođe je potvrđivala svoj identitet kroz film. Ne ideološki, ili autorski, već žanrovski orijentisan. U kolektivno pamćenje svih stanovnika civilizovanog, a i manje civilizovanog svijeta, memorisani su kadrovi prerija i kauboja, kaktusa i drumskih kafana, a divlji Zapad, kroz priču o dobru i zlu, bio je priča o američkom identitetu. Veliki gradovi SAD (Njujork, San Francisko, Čikago...) prosječnom crnogorskom gledaocu, sa juga države, ikonički su bliži od gradova sa sjevera države. I obratno. Crnogorci ne vole da putuju, ali vole da gledaju filmove. Moć pokretne slike inkorporirana u filmsku naraciju. Rezultat – poruke i emocije u glavama ljudi.

Koliko slika iz Crne Gore bi poslali ljudi zaposleni u kinematografskom lancu, putem samo jednog filma... Koliko ljudi bi dolazilo da slika crnogorske ljepote kada bi se napravio sistem... Pa bi onda, zbog kinematografskog lanca, ekipe koje dolaze sa strane oporezovali, i onda bi se taj novac ulagao u domaće filmove. A publika bi se, gledajući filmove na sopstvenom jeziku, lakše identifikovala sa junacima i živjela tuđe priče, što je oduvijek, još od starog Rima, za svaki sistem bilo pogodno. Publika mora da ima igru. Nema ljepše igre od fil-

ma. Sugestivnije, komunikativnije, prijemčivije... samo se plati karta i gleda. Neko je već sve napravio umjesto vas. Ne mora ni da čita. A misli se. Idealno!

U potrazi za odgovorom na postavljeno pitanje „Da li je kinematografija potrebna Crnoj Gori?“, mora se stići i do priča o vođama i filmu. Kraljevi, kraljice i carevi, kao junaci istorijskih filmova, nijesu tema ovog pasusa. Za ovu pričuvazne su vođe, sa aktivnim odnosom i ličnim učešćem prema filmu. Sve velike vođe ili gospodari u 20. vijeku bili su vezani za filmsku industriju. Džozef Kenedi, i sin mu Džon, i kapitalno (kapitalistički) i emotivno. „Dž. F. K“, Olivera Stona, naziv je jednog od najintragantnijih filmova sa kraja prošlog vijeka. Šarl de Gol, francuski predsjednik, ostao je zapamćen kao junak jednog od najboljih trilera Freda Cinemana. Josip Broz Tito i njegova veza sa kinematografijom je višestruka i obostrana ljubav. Lenjin i Staljin. Hitler... i glorifikacija programa i agende, kroz glorifikovane filmove Leni Rifenštal. Bez obzira na ideologiju, slavni su do današnjeg dana. Crna Gora je u intenzivnim kontaktima sa Rusijom. Putin je aktuelni heroj mnogih ovdašnjih vlastodržaca. Nova Rusija danas parira punom snagom holivudskom filmu, sa i bez ideološkog učitanja... Ulažući 100 miliona eura u kinematografiju.

A film postoji i bez gospodara kao junaka. Treba pomenuti sve te gruzijske, meksičke, španske, bosanske filmove koji kroz kinematografiju prave brendove od sopstvenih sredina i država. Da li bismo znali za Gruziju, a da nema Paradžanova? Današnja Španija nezamisliva je bez Almadovara. Oskar za „Ničiju zemlju“ Danisa Tanovića, koji je pametno i sa produkcijskog aspekta prijavljen kao bosanski, iako je najmanje bosanskih para bilo, uradio je više za kulturni, politički, i svaki drugi identitet BIH, nego sve brižljivo pakovane informativne emisije koje su značajne samo dok traju izbori.

Mislite da se to desilo slučajno? Nije... smislilo se. I bilo je podržano. Jer je bilo pametno. Mudro. I zabavno.

Elem, Crnoj Gori treba kinematografija. Postoji preko dvadeset država na svijetu manjih od Crne Gore. A male države koje pamtimo, pamtimo po njihovoj posebnosti. Monako ima kneževsku porodicu (proslavljenu uz pomoć jedne filmske ikone Grejs Keli). Vatikan je centar religijske moći. U Linhtenštajnu je RTL... A zašto Crna Gora ne bi bila najmanja država na svijetu sa jakim kinematografijom? Evo, u nekoliko tačaka...

1. da bi se država jasno pozicionirala univerzalnim (a sopstvenim) jezikom na sveskolikoj globalnoj mapi;
2. da bi se okrenuo kapital;
3. da bi sponzori postali i mecene, a malo bi im se olakšalo da odluče kada bi se oslobodili poreza zbog odluka da ulažu u kulturu;

4. da bi se napravio festival, i svi fantastični novoizgrađeni hoteli mogli na sajt da stave da ih posjećuju zvijezde jednom godišnje;
5. da bi svi crnogoski gospodari i oni drugi ostali zabilježeni u popularnoj kuturi, a ne samo u dnevnoj štampi koja se baca, i po arhivima koje niko ne čita;
6. da bi se iz usmene kulture, sa jakom tradicijom, i pismene, sa malo slabijom, prešlo u vizulenu, a sopstvenu;
7. da bi publika mogla da uživa u filmovima, i da bi mogli da uživaju oni koji rade na njima...
8. ...a svaki srećan građanin bolji je za sistem...

Marija PEROVIĆ

IS THE CINEMATOGRAPHY NEEDED TO MONTENEGRO?

Summary

Montenegro indeed needs a film industry. There are more than twenty counties in the world that are smaller than Montenegro. And those small countries that we remember, we remember by one special feature they possess. Monaco has its ruling aristocratic family (made famous by a film icon Grace Kelly). Vatican is the center of religious power. Lichtenstein has its mighty RTL media conglomerate. Among the small countries of the world why couldn't Montenegro be the one with the strongest film industry? Here are a few reasons it should.

1. In order to position the country, on the global map, through a universal and at the same time authentic language.
2. In order to turn over capital.
3. In order for the sponsors to become benefactors through a tax exemption policy.
4. In order to start a film festival, so that all the fantastic hotels can boast, on their web presentations, how they had international movie stars visiting once a year.
5. In order for all the rulers of Montenegro to stay remembered for ever in pop culture not only in daily press that gets thrown away in 24 hours.
6. In order to move from a strong oral and a less strong literate culture into an authentic audio-visual one.
7. So that the audiences can fully enjoy movies, as well as the folks that make them.
8. And every happy citizen is much better for the system.